

Luonnos 13.2.2019

Koesuoritusta heikentävän syyn huomioon ottaminen ylioppilastutkinnossa

Sisällys

1.	Yleiset periaatteet	2
2.	Hakemukset koesuoritusta heikentävän syyn ottamisesta huomioon ylioppilastutkinnossa	2
2.1	Erityisjärjestelyt äkillisissä sairaustapauksissa	4
3.	Koetilanteen erityisjärjestelyt	4
3.1	Lisäaika kokeen suorittamiseen	5
3.2	Erillinen pienryhmätila	5
3.3	Lepäämiseen tarkoitettu tila	5
3.4	Oikeus suurentaa kirjasinkokoa tai oikeus suurempaan näyttöön	5
3.5	Näkövammaisen apuvälineillä suoritettava koe	5
3.5	Ääniaineistoiltaan rajoitettu koe	6
3.6	Avustajan käyttö	6
3.6.1	Avustettu tulostus ja skannaus	7
4.	Huomioon otettavat koesuoritusta heikentävät syyt	7
4.1	Sairaus ja vamma	7
4.1.1	Kuulovamma	7
4.1.2	Näkövamma	8
4.2	E erityisen vaikea elämäntilanne	8
4.4	Vieraskielisyys	9
5.	Koesuoritusta heikentävän syyn huomioon ottaminen arvostelussa	10
6.	Muutoksenhaku päätökseen	11
7.	Voimaantulo ja siirtymäsäännös	11

1. Yleiset periaatteet

Kokelas voi sairauden, vamman, lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden, vieraskielisyyden taikka muun niihin rinnastettavan syyn vuoksi suorittaa ylioppilastutkinnon kokeet poikkeavasti. Edellä mainitut syyt eivät automaattisesti oikeuta erityisjärjestelyiden käyttöön, vaan edellytyksenä on, että syy estää kokelasta suorittamasta koetta samalla tavoin kuin muut kokelaat.

Erityisjärjestelyiden tarkoituksena on luoda kokelaille kohtuulliset ja yhdenvertaiset mahdollisuudet kokeiden suorittamiseen. Erityisjärjestelyiden sisältö määräytyy tapauskohtaisesti syiden luonteen ja niiden aiheuttamien vaikeuksien asteen mukaisesti. Lukio-opinnoissa tai muissa opinnoissa havaittu tuen tarve ja toteutetut tukitoimet toimivat yhtenä perusteena erityisjärjestelyiden tarvetta arvioitaessa. Muitakin perusteita voidaan käyttää erityisjärjestelyiden myöntämiselle.

Jos kokelaan koesuoritusta on heikentänyt sairaus, vamma tai muu niihin rinnastettava erityisen painava peruste, eikä erityisjärjestelyjen voida katsoa olevan riittäviä turvaamaan kokelaan edellytykset suorittaa koe yhtäläisesti muihin kokelaisiin nähden, voi Ylioppilastutkintolautakunta ottaa tämän arvostelussa huomioon. Tarkoituksena on turvata sellaisten kokelaiden asemaa, jotka mainittujen perusteiden vuoksi ovat muita kokelaita heikommassa asemassa koetta suorittaessaan. Poikkeavaan arvosteluun suhtaudutaan kuitenkin pidättyvästi, sillä se muodostaa poikkeuksen kokelaiden yhdenvertaisen kohtelun periaatteesta. Poikkeavaa arvostelua sovelletaan vain, jos erityisjärjestelyitä ei voida pitää riittävinä turvaamaan kokeen yhtäläisiä suorittamismahdollisuuksia, riippumatta siitä, onko erityisjärjestelyitä haettu tai käytetty. Poikkeava arvostelu ei vaikuta heikentävästi muiden kokelaiden arvosteluun tai arvosanoihin.

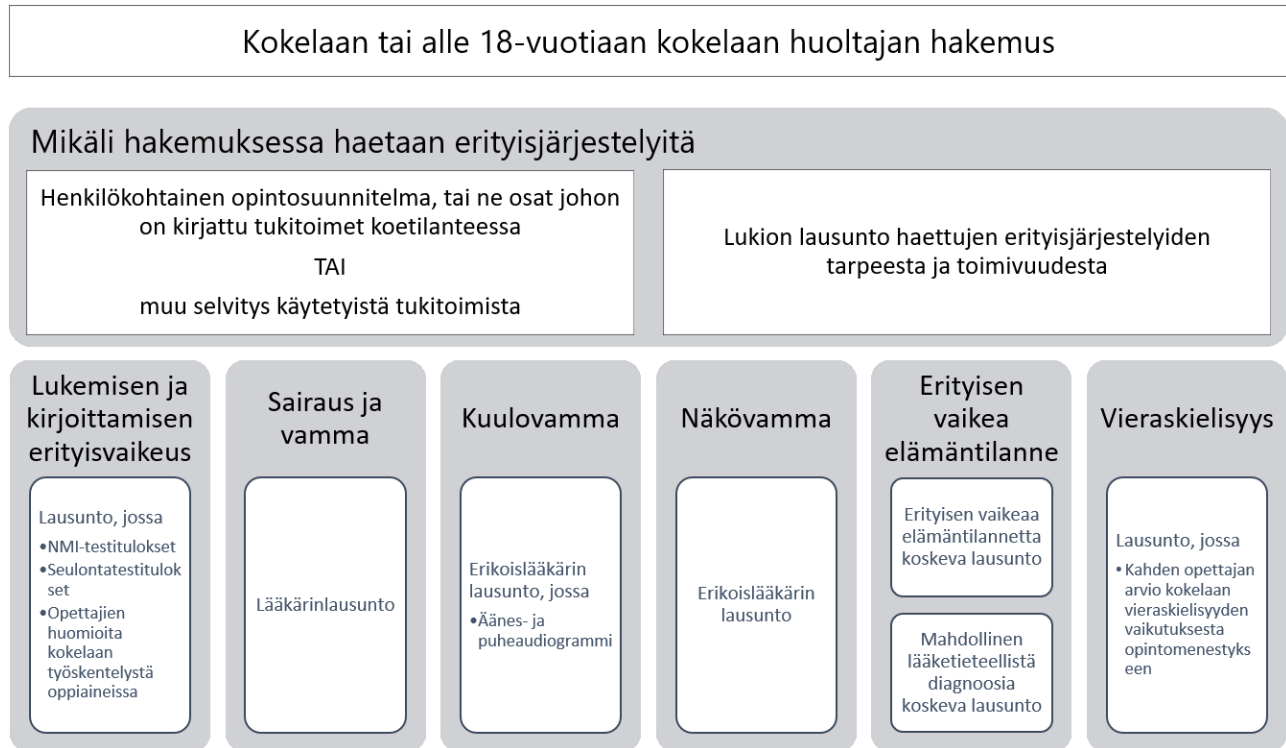
Ylioppilastutkintolautakunta päättää erityisjärjestelyjen käytöstä sekä arvostelussa huomioon ottamisesta kokelaan tai hänen huoltajansa tekemän hakemuksen perusteella. Äkillisessä ja ennakoimattomassa tilanteessa erityisjärjestelyiden käytöstä voi päättää myös rehtori.

2. Hakemukset koesuoritusta heikentävän syyn ottamisesta huomioon ylioppilastutkinnossa

Hakemus koesuoritusta heikentävän syyn ottamisesta huomioon ylioppilastutkinnossa tehdään kirjallisesti Ylioppilastutkintolautakunnalle. Koesuoritusta heikentävinä syinä otetaan huomioon sairaus tai vamma, erityisen vaikea elämäntilanne, lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus tai vieraskielisyys. Hakemus tehdään viimeistään silloin, kun kokelas ilmoittautuu tutkintoon ensimmäisen kerran. Hakemuksen voi tehdä myös hajautetun tutkinnon ollessa kesken, jos tarve havaitaan hajautetun tutkinnon aloittamisen jälkeen. Ylioppilastutkintolautakunta suosittaa, että kokelas tai hänen huoltajansa tekee hakemuksen yhdessä lukion kanssa lukioille tarkoitetun asiointipalvelun välityksellä.

Mikäli hakemuksessa haetaan erityisjärjestelyjä, tulee hakemuksen sisältää kokelaan henkilökohtainen opintosuunnitelma tai ne osat, joihin on lukiolain (714/2018) 28 § 2 mom. mukaisesti kirjattu tukitoimet koetilanteissa tai muu selvitys käytetyistä tukitoimista sekä lukion lausunto haettujen erityisjärjestelyiden tarpeesta ja toimivuudesta. Lukio-opinnoissa tai muissa opinnoissa havaittu tuen tarve ja toteutetut tukitoimet ovat keskeinen peruste erityisjärjestelyiden tarvetta arvioitaessa. Mikäli kokelas ei ole saanut tukitoimia, hakemuksessa ja sen liitteissä tulee yksilöidä, miten koesuoritusta heikentävä syy vaikuttaa ylioppilastutkinnossa suoriutumiseen ja

miksi erityisjärjestely on tarpeen kohtuullisen ja yhdenvertaisen aseman luomiseksi. Muista hakemukseen tarvittavista liitteistä kerrotaan tarkemmin luvussa 4. *Huomioitavat koesuoritusta heikentävät syyt* ja alla olevassa kaaviossa.

Kaavio: Koesuoritusta heikentävän syyn ottamisesta huomioon ylioppilastutkinnossa -hakemuksen osat

Ennen kuin kokelas ryhtyy hakemaan lautakunnalta erityisjärjestelyjä ja hankkimaan tarvittavia liitteitä, hänen on syytä keskustella tarvittavista erityisjärjestelyistä sekä niiden toteuttamisesta lukion rehtorin kanssa.

Hakemus on toimitettava lautakuntaan viimeistään

- kevään tutkinnon osalta 30. marraskuuta ja
- syksyn tutkinnon osalta 30. huhtikuuta.

Myöhässä toimitetut tai puutteelliset hakemukset käsitellään, mutta erityisjärjestelyt pannaan toimeen aikaisintaan seuraavalla tutkintokerralla. Poikkeuksena ovat erityisjärjestelytarpeet, jotka ilmenevät äkillisesti yllä ilmoitettujen päivämäärien jälkeen (ks. myös kohta 2.1 *Erityisjärjestelyt äkillisissä sairaustapauksissa*).

Päätöksenteon nopeuttamiseksi lautakunta toivoo, että hakemuslomakkeena käytetään tähän tarkoitukseen laadittua, hakemuksen kirjoittamishetkellä voimassa olevaa lautakunnan lomaketta. Jos asiointipalvelua ei voida käyttää, hakemuslomake on tulostettavissa lautakunnan verkkosivuilta. Hakemusten arvioinnin yhteismitallisuuden sekä kokelaiden oikeusturvan ja edun vuoksi on välttämätöntä, että hakemukseen merkitään kaikki pyydetyt tiedot. Lautakunta ei palauta sille lähetettyjä lausuntoja.

Lautakunta lähettää päätöksen kokelaalle sekä tiedoksi lukiolle. Lautakunnan tekemä päätös on valitusajan päättymisen jälkeen lautakuntaa ja lukioita sitova, ja siitä voi poiketa ainoastaan

kokelaan suostumuksella. Jos päätös ei ole tullut noin kaksi viikkoa ennen ylioppilastutkinnon kokeiden alkua, tulee asianomaisen ottaa asian tarkistamiseksi yhteyttä lautakuntaan. Jos kokelas peruu hakemuksensa, siitä on ilmoitettava kirjallisesti lautakuntaan.

Erityisjärjestelypäätökset ovat voimassa päätökseen merkityn ajan, mutta korkeintaan kuusi vuotta. Ylioppilastutkintolautakunta säilyttää hakemuksia järjestelmissään kuusi vuotta, jonka jälkeen ne tuhotaan.

2.1 Erityisjärjestelyt äkillisissä sairaustapauksissa

Äkillisessä ja ennakoimattomassa tilanteessa erityisjärjestelyiden käytöstä voi päättää rehtori. Rehtori päättää erityisjärjestelyistä vain sellaisissa äkillisissä ja ennakoimattomissa tilanteissa, joissa erityisjärjestelyitä koskevaa hakemusta ei ehditä tehdä Ylioppilastutkintolautakunnalle.

Äkillisessä tai ennakoimattomassa tilanteessa erityisjärjestelypäätöksen tehnyt rehtori on velvollinen ilmoittamaan erityisjärjestelystä Ylioppilastutkintolautakunnalle välittömästi. Äkillisessä tai ennakoimattomassa tilanteessa erityisjärjestelypäätöksen saaneen kokelaan tulee toimittaa kirjallinen hakemus erityisjärjestelystä ja tarvittavat selvitykset rehtorille heti, kun se on mahdollista. Rehtori tekee päätöksen erityisjärjestelystä lautakunnan antaman päätöspohjan mukaisesti keskusteltuaan tilanteesta lautakunnan kanslian kanssa. Päätös toimitetaan välittömästi lautakuntaan. Jos kokelaalla on hajautuskertoja tai uusimiskertoja jäljellä, tulisi erityisjärjestelyjen sijasta harkita, voisiko ilmoittautumisen mitätöintiä hakea lääkärinlausunnon perusteella.

Jos kokelas sairastuu äkillisesti juuri ennen kokeita tai kokeiden aikana, rehtorilla on oikeus siirtää hänet erilliseen valvottuun tilaan suorittamaan koetta. Asiasta tehdään merkintä koepöytäkirjaan. Erillistä päätöstä ei tässä tapauksessa tarvita. Jos kokelas tarvitsee erillisen tilan lisäksi lisää aikaa tai muita erityisjärjestelyjä, toimitaan edellisissä kappaleissa esitetyllä tavalla.

3. Koetilanteen erityisjärjestelyt

Kokelaalle voidaan erityisjärjestelyinä myöntää asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta kokelas voi yhdenvertaisesti muiden kanssa suorittaa ylioppilastutkinnon. Erityisjärjestelyiden myöntämisessä otetaan huomioon, että ne ovat yhdenvertaisesti kaikissa lukioissa toteutettavissa ja etteivät ne vaaranna koosalaisuutta tai koevastausten tietoturva.

Kokelaan tulee ilmoittautuessaan tutkintoon varmistaa, että lukio, johon hän ilmoittautuu suorittamaan tutkintoa, on tietoinen hänelle aiemmin myönnettyistä erityisjärjestelyistä.

Ilman lautakunnan erillistä lupaa kokelaalla saa olla tarvittaessa käytössään:

- resepti- ja käsikauppalääkkeitä
- sairauden hoidossa välttämättömiä välineitä
- langattomia hoitolaitteita, edellyttäen että niiden käyttöä kyetään valvojen toimesta valvomaan
- suurennuslasi, lisävalaisin tai värillinen kalvo

Koetilan istumajärjestystä laadittaessa sijoittelussa voidaan ottaa huomioon kokelaan erityiset tarpeet.

Seuraavassa (3.1–3.6) on lueteltu erityisjärjestelyt, jotka lautakunta on arvioinut kohtuullisiksi ja asianmukaisiksi ylioppilastutkinnossa. Näiden erityisjärjestelyiden käyttö tutkinnossa vaatii lautakunnan päätöksen. Lautakunta voi päätöksellään myöntää myös muita kohtuullisia ja asianmukaisia erityisjärjestelyitä tapauskohtaisesti syiden luonteen ja niiden aiheuttamien vaikeuksien asteen mukaisesti.

3.1 Lisäaika kokeen suorittamiseen

Kokelas voi saada erityisjärjestelynä lisäaikaa kokeen suorittamiseen. Lisäajan tarkoitus on antaa lisää vastausaikaa kokelaille, joiden kokeen suorittaminen on hidasta tai jotka tarvitsevat lepotaukoja kokeesta suoriutuakseen. Lisäaikaa voidaan myöntää kaksi tuntia.

3.2 Erillinen pienryhmätila

Kokelas voi saada erityisjärjestelynä oikeuden suorittaa tutkinnon kokeet erillisessä pienryhmätilassa, jossa koetta suorittaa korkeintaan kahdeksan kokelasta. Erillinen pienryhmätila voidaan järjestää myös varsinaiseen koetilaan esimerkiksi sermein. Lukion on järjestettävä erilliseen tilaan valvonta.

Kuulovammaisen kokelaan erityisjärjestelyt erillisessä tilassa edellyttävät, että tila on mahdollisimman hiljainen, jotta kuunteluolosuhteet ovat kokelaalle sopivat.

Poikkeustapauksissa kokelas voi saada oikeuden suorittaa kokeen yksin omassa erillisessä yksilötilassaan. Tällainen poikkeustilanne syntyy, jos erillinen pienryhmätila ei ole riittävä ja kokelaalla on erityisen painavat terveydelliset perusteet tai jos kokelaan kokeen suorittaminen voi haitata muiden kokelaiden kokeen suorittamista.

3.3 Lepäämiseen tarkoitettu tila

Kokelas voi saada erityisjärjestelynä oikeuden käyttää erillistä tilaa lepäämistä varten. Lepäämiseen tarkoitettu tila voidaan järjestää myös varsinaiseen koetilaan esimerkiksi sermein. Lukion on järjestettävä tilaan valvonta ja varmistettava etteivät kokelaat pääse tilassa kommunikoimaan keskenään. Kokelas ei saa tilassa vastata koetehtäviin tai tehdä muistiinpanoja.

3.4 Oikeus suurentaa kirjasinkokoa tai oikeus suurempaan näyttöön

Kokelaalle voidaan erityisjärjestelynä myöntää oikeus suurentaa kirjasinkokoa tai oikeus käyttää lautakunnan yleisten määräysten ja ohjeiden liitteessä 2 *Kokelaan tietokonetta koskevat ohjeet* määriteltä näyttön enimmäiskokoa suurempaa näyttöä tai molemmat. Lukion tulee sijoittaa näitä erityisjärjestelyitä hyödyntävät kokelaat siten, että heidän tuottamansa vastaukset eivät näy muille kokelailla, esimerkiksi sijoittamalla heidät koetilan takariviin.

3.5 Näkövammaisen apuvälineillä suoritettava koe

Kokelaalle voidaan myöntää erityisjärjestelynä oikeus suorittaa näkövammaisen apuvälineillä suoritettava koe. Koe voi rakenteeltaan, tehtävämääriltään ja pisteytykseltään erota lautakunnan koekohtaisissa määräyksissä ilmoitetusta, mutta kokeen maksimipistemäärä ja arvosanojen pisterajat ovat samat kuin varsinaisissa kokeissa. Koe laaditaan siten, että siihen vastaaminen on mahdollista myös vaikeasti näkövammaiselle kokelaalle.

Kokelas suorittaa kokeen omalla tietokoneellaan omassa käyttöjärjestelmässään, jossa voi ruudunlukuohjelmiston lisäksi olla muita kokelaan tarvitsemia apuvälineitä. Myös pistekirjoitusta tuottava laite voidaan kytkeä tietokoneeseen. Tietokoneessa ei saa olla koesuoritusta edistäviä

aineistoja eikä se saa olla yhdistettynä internettiin. Erityisjärjestelyhakemuksessa on listattava kokeessa hyödynnettävät apuohjelmat.

Tutkintoon ilmoittautuessaan erityisjärjestelypäätöksen saanut kokelas ilmoittautuu näkövammaisten apuvälineillä suoritettavaan kokeeseen. Ilmoittautuminen näkövammaisten apuvälineillä suoritettavaan kokeeseen on sitova. Lukion tulee tutkinnon materiaalilauksen yhteydessä ilmoittaa niiden kokelaiden lukumäärä, jotka suorittavat erityisjärjestelypäätöksen mukaisen kokeen.

3.5 Ääniaineistoiltaan rajoitettu koe

Kuulovammaiselle kokelaalle voidaan myöntää erityisjärjestelynä oikeus suorittaa ääniaineistoiltaan rajoitettu koe. Koe voi rakenteeltaan, tehtävämääriltään ja pisteytykseltään erota lautakunnan koekohtaisissa määräyksissä ilmoitetusta, mutta kokeen maksimipistemäärä ja arvosanojen pisterajat ovat samat kuin varsinaisissa kokeissa. Koe laaditaan siten, että siihen vastaaminen on mahdollista myös vaikeasti kuulovammaiselle kokelaalle.

Tutkintoon ilmoittautuessaan erityisjärjestelypäätöksen saanut kokelas ilmoittautuu ääniaineistoiltaan rajoitettuun kokeeseen. Ilmoittautuminen ääniaineistoiltaan rajoitettuun kokeeseen on sitova. Lukion tulee tutkinnon materiaalilauksen yhteydessä ilmoittaa niiden kokelaiden lukumäärä, jotka suorittavat erityisjärjestelypäätöksen mukaisen kokeen.

3.6 Avustajan käyttö

Kokelas voi saada erityisjärjestelynä oikeuden avustajan käyttöön ylioppilastutkinnon kokeissa. Avustajan käytön edellytys on, että kokelas ei ilman avustajaa pysty tekemään tutkinnon kokeita. Avustajia on kahdenlaisia:

1. Avustaja tukee kokelaan suoriutumista koetilanteessa, kuten auttaa muiden kuin kokeen suorittamiseen käytettävien apuvälineiden käytössä tai käyttää kokelasta WC:ssä, mutta ei auta kokelasta koesuorituksen tekemisessä;
2. Avustaja auttaa kokelasta koesuorituksen tekemisessä toimimalla kirjurina, lukemalla koetehtävät ääneen tai auttamalla kokeen suorittamiseen käytettävien apuvälineiden käytössä. Koetilaisuudet, joissa käytetään tällaista avustajaa, järjestetään erillisessä yksilötilassa ja äänitetään tai videoidaan. Tallenteet toimitetaan tutkinnon jälkeen lautakuntaan.

Hakemuksessa tulee yksilöidä, kumpaan ryhmään kuuluvaa avustajaa haetaan.

Avustaja ei saa toimia valvojana.

Koetilaisuudessa avustavan henkilön tulee olla esteetön hallintolain (434/2003) 28 § esteellisyysperusteiden mukaan. Henkilö on esteellinen, mikäli hän on kokelaan puoliso, lapsi, lapsenlapsi, sisarus, vanhempi, isovanhempi ja muuten erityisen läheinen henkilö samoin kuin tällaisen henkilön puoliso; vanhempien sisarus sekä hänen puolisonsa, sisaruksen lapsi ja entinen puoliso sekä vastaava puolisuukulainen. Puolisolla tarkoitetaan aviopuolisoa sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa eläviä henkilöitä. Henkilö on myös esteellinen, jos hän asuu samassa taloudessa.

Rehtorin velvollisuus on tarkistaa, että avustaja ei ole esteellinen.

3.6.1 Avustettu tulostus ja skannaus

Tilanteessa, jossa terveydelliset perusteet ovat erityisen painavat ja muut erityisjärjestelyt eivät ole riittäviä, kokelas voi saada oikeuden avustettuun tulostukseen ja skannaukseen kokeessa. Avustaja tulostaa erillisellä avustajan koneella tehtävälilehden, aineistovälilehden sekä mahdolliset sellaiset erilliset aineistot, jotka ovat tulostettavissa. Myös kokeen aikana avustaja voi kokelaan pyynnöstä tulostaa tarvittavia asioita kokeesta (esim. suurennoksia tai yksityiskohtia).

Kokelas voi kokeen aikana suullisesti tai tulosteisiin merkitsemällä tai konseptipaperille kirjoittamalla ilmoittaa vastauksen avustajalle. Avustaja merkitsee tai kirjoittaa vastaukset kokeen vastaukselle varattuun kohtaan tai tekstin tuottamista edellyttävissä tehtävissä kirjoittaa tai skannaa konseptipaperille kirjoitetun vastauksen ja liittää sen kuvana vastauskenttään.

4. Huomioon otettavat koesuoritusta heikentävät syyt

4.1 Sairaus ja vamma

Jotta sairaus tai vamma voidaan ylioppilastutkinnossa ottaa huomioon, tulee kokelaan tai hänen huoltajansa hankkia lääkärin lausunto sairaudesta tai vammasta. Lääkärinlausunto suositellaan laadittavaksi lautakunnan lomakkeelle tai se toimitetaan erillisenä liitteenä. Lausunnon tulee yleensä olla lukioaikana hankittu. Joissakin tapauksissa, sairauden tai vamman ollessa pysyvä, myös aikaisemmin hankitut lausunnot voidaan ottaa huomioon. Jos lääkärinlausunto toimitetaan erillisenä liitteenä, siitä tulee käydä ilmi kaikki lautakunnan lomakkeessa pyydyt tiedot (mm. diagnoosi ja lääkärin erikoisala) ja siinä tulee olla lääkärin allekirjoitus.

Sairauden tai vamman perusteella voidaan kokelaalle myöntää erityisjärjestelyjä ylioppilastutkinnon kokeiden suorittamista varten.

Ylioppilastutkintolautakunta luokittelee sairauden ja vamman vaikutuksen koesuoritukseen neliportaisella asteikolla: ei vaikuta, vaikuttaa jonkin verran, vaikuttaa merkittävästi ja vaikuttaa erittäin paljon. Luokittelu vaikuttaa sairauden- tai vamman huomioimiseen arvostelussa (ks. luku 5. *Arvostelussa huomioon ottaminen*). Kielenopettajan lausunto kuulovamman vaikutuksesta kokelaan opintoihin

4.1.1 Kuulovamma

Hakemukseen kuulovamman ottamisesta huomioon ylioppilastutkinnossa on liitettävä audiologiaan, foniatriaan tai korva-, nenä- ja kurkkutauteihin erikoistuneen erikoislääkärin lausunto, jonka tulee yleensä olla lukioaikana hankittu. Lausunto on kirjoitettava lautakunnan laatimaan lomakkeeseen, ja sen mukaan on liitettävä äänes- ja puheaudiogrammi. Lääkärinlausunnosta tulee käydä ilmi diagnoosi ja lääkärin erikoisala.

Jos kuulovammainen kokelas ei pysty selviytymään kuuloa vaativista tehtävistä, hän voi hakea erityisjärjestelynä ääniaineistoiltaan rajoitettua koetta. Erityisjärjestelyä voi hakea jo lukio-opintojen alkupuolella.

Syntymäkuuro tai varhaislapsuudessa kuuroutunut kokelas, jonka äidinkieli on viittomakieli, voidaan rinnastaa vieraskielisiin kokelaisiin, jolloin hänen osaltaan voidaan soveltaa myös vieraskielisiä kokelaita koskevia määräyksiä (ks. luku 4.4 *Vieraskielisyys*).

4.1.2 Näkövamman

Hakemukseen näkövamman ottamisesta huomioon ylioppilastutkinnossa on liitettävä näkövammaa koskeva lääkärinlausunto.

Jos näkövammaisen kokelas ei pysty selviytymään näköä vaativista tehtävistä, hän voi hakea erityisjärjestelynä näkövammaisten apuvälineillä suoritettavaa koetta. Erityisjärjestelyä voi hakea jo lukio-opintojen alkupuolella.

4.2 Erityisen vaikea elämäntilanne

Jotta erityisen vaikea elämäntilanne voidaan ottaa ylioppilastutkinnossa huomioon, tulee kokelaan hankkia asiaa koskeva lausunto.

Lausunnon voi antaa oppilaitoksen oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukainen kuraattori tai psykologi tai lausunnon voi antaa lääkäri. Erityisjärjestelyn saaminen ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia, mutta tällaista lausuntoa voidaan hyödyntää erityisjärjestelyn tarpeen arvioinnissa.

Erityisen vaikeasta elämäntilanteesta kärsivälle kokelaalle voidaan myöntää erityisjärjestelyjä ylioppilastutkinnon kokeiden suorittamista varten.

Ylioppilastutkintolautakunta luokittelee vaikean elämäntilanteen vaikutuksen koesuoritukseen neliportaisella asteikolla: ei vaikutusta, vaikuttaa jonkin verran, vaikuttaa merkittävästi ja vaikuttaa erittäin paljon. Luokittelu vaikuttaa erityisen vaikean elämäntilanteen huomioon ottamiseen arvostelussa (ks. luku 5. *Arvostelussa huomioon ottaminen*).

4.3 Lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus

Jotta lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus voidaan ylioppilastutkinnossa ottaa huomioon, tulee kokelaan hankkia asiaa koskeva lausunto. Lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeudesta ja sen vaikeusasteesta antaa lausunnon asiaan perehtynyt erityisopettaja, asiaan perehtynyt psykologi tai asiaan perehtynyt puheterapeutti. Erityisopettajalla tarkoitetaan tässä henkilöä, joka täyttää valtioneuvoston asetuksen opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (986/1998) 11 a § mukaiset kelpoisuusvaatimukset ja psykologilla oppilaitoksen oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013) tarkoitettua psykologia. Lautakunnalla on lausunnon laadintaa varten lomake asiointipalvelussa sekä verkkosivulla.

Lausuntoon tarvitaan myös vähintään kahden eri aineryhmän opettajan huomioida kokelaan suoriutumisesta. Lautakunta suosittelee, että äidinkielen opettajan lisäksi huomionsa antaa kielenopettaja, reaaliaineen opettaja tai matematiikan opettaja sen mukaan, mitä aineita koskevia erityisjärjestelyjä kokelaalle haetaan. Lausunnon antajan on helpointa pyytää huomioida opettajilta lautakunnan asiointipalvelun kautta.

Lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden arvioinnissa ylioppilastutkintoa varten tulee käyttää Niilo Mäki Instituutin (NMI) *Lukemis- ja kirjoittamistaitojen yksilötesti nuorille ja aikuisille* -testistöstä seuraavia testejä:

- Sanalista, aika
- Pseudosanalista, aika
- Teksti, luetut sanat yhteensä
- Sanalista, oikein luetut

- Pseudosanalista, oikein luetut
- Teksti, oikeellisuusprosentti

Seulontatesteinä suositellaan käytettäväksi NMI:n *Lukivaikeuksien seulontamenetelmä nuorille ja aikuisille* -testistöä.

Lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden selvittämiseksi voi näiden testien lisäksi tarvittaessa käyttää myös muita testejä. Kokelaan oikeusturvan vuoksi tulee käyttää sellaisia testejä, jotka on kehitetty perusopetuksen vuosiluokkien 7–9 ja lukion opiskelijoiden valtakunnalliseen testaukseen. Testien tulee olla luotettavasti normeerattuja.

Ruotsinkielisten kokelaiden testeistä kerrotaan ruotsinkielisessä määräyksessä.

Testien lisäksi lausunnon laadinnassa on hyödynnettävä kokelaan lukioaikaisia koevastauksia ja muita suorituksia reaaliaineissa tai äidinkielessä sekä vieraassa kielessä.

Ylioppilastutkintolautakunta luokittelee lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden vaikutuksen koesuoritukseen neliportaisella asteikolla: ei vaikuta, vaikuttaa jonkin verran (lievä häiriö), vaikuttaa merkittävästi (keskivaikea häiriö) ja vaikuttaa erittäin paljon (vaikea häiriö). Luokittelu vaikuttaa myönnettäviin erityisjärjestelyihin ja lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden huomioon ottamiseen arvostelussa (ks. luku 5. *Arvostelussa huomioon ottaminen*).

Lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden perusteella voidaan kokelaalle myöntää erityisjärjestelyjä ylioppilastutkinnon kokeiden suorittamista varten. Mikäli lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus vaikuttaa

- jonkin verran kokeen suorittamiseen, voidaan kokelaalle myöntää oikeus suurentaa kirjasinkokoa ja oikeus suurempaan näyttöön;
- merkittävästi tai erittäin paljon kokeen suorittamiseen, voidaan kokelaalle myöntää edellisen lisäksi lisää aikaa kokeen suorittamiseen.

4.4 Vieraskielisyys

Jotta vieraskielisyys voidaan ottaa ylioppilastutkinnossa huomioon, tulee hakemuksen sisältää lukion lausunto vieraskielisyydestä. Lautakunnalla on lausunnon laadintaa varten lomake asiointipalvelussa sekä verkkosivulla. Lausunnosta tulee ilmetä väestörekisteriin merkitty äidinkieli ja kotona käytettävät kielet, koulunkäynti muualla kuin Suomessa ja koulunkäynti Suomessa ja siinä tulee olla kahden opettajan arvio vieraskielisyyden vaikutuksesta opintomenestykseen. Vieraskielisyyden perusteella voidaan kokelaalle myöntää erityisjärjestelynä kaksi tuntia lisää aikaa muissa kuin vieraan kielen kokeissa.

Lisäaika voidaan myöntää, jos kokelas saa vähintään kymmenen pistettä seuraavan kriteeristön (1-3) perusteella:

1. Kotikielen pisteytys	Kotikieli vain suomi tai ruotsi / tutkinnon kieli	Kotikieli myös suomi tai ruotsi toisen, vieraan kielen lisäksi	Kotikieli vain vieras kieli
	1 piste	2 pistettä	3 pistettä
2. Koulunkäynnin pisteytys	Koulunkäynti ulkomailla 2-3 vuotta	Koulunkäynti ulkomailla > 3 vuotta, opetuskieli sama kuin kotikieli	Koulunkäynti ulkomailla > 3 vuotta, opetuskieli eri kuin kotikieli
	1 piste	2 pistettä	3 pistettä
3. Keskiarvo opettajien antamien arviointien pisteytyksestä	0 - 12 pistettä		

5. Koesuoritusta heikentävän syyn huomioon ottaminen arvostelussa

Sairaus tai vamma, lukihäiriö tai vaikea elämäntilanne voidaan ottaa arvostelussa huomioon vain, jos kokelas on saamassa kokeesta hylätyn arvosanan. Tällöin kokelaan pistemäärää korotetaan alla olevan taulukon mukaisesti. Korotettu pistemäärä voi olla enintään yhtä suuri kuin approbatur-arvosanan vähimmäispistemäärä. Korotus tehdään yhden syyn perusteella koetta kohti siten, että huomioon otetaan syy, jonka perusteella kokelas saa eniten pisteitä.

	Pistemäärän enimmäiskorotus, jos sairaus- tai vamma, erityisen vaikea elämäntilanne tai lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus vaikuttaa koesuoritukseen		
Kokeen maksimipistemäärä	jonkin verran	merkittävästi	erittäin paljon
60 pistettä	1 piste	1 pistettä	2 pistettä
120 pistettä	1 piste	2 pistettä	3 pistettä
209 pistettä	2 pistettä	4 pistettä	6 pistettä
229 pistettä	2 pistettä	4 pistettä	6 pistettä
299 pistettä	3 pistettä	6 pistettä	8 pistettä

6. Muutoksenhaku päätökseen

Erityisjärjestelyitä koskevaan päätökseen haetaan muutosta valittamalla Helsingin hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolaissa säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Koesuoritusta heikentävän syyn huomioon ottamista arvostelussa saa vaatia oikaisua siten kuin Ylioppilastutkintolautakunnan yleisissä määräyksissä ja ohjeissa määrätään arvostelua koskevasta oikaisupyynnöstä. Oikaisumenettelyssä tehtyyn päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

7. Voimaantulo ja siirtymäsäännös

Tämä määräys, joka tulee voimaan 1. päivä elokuuta 2019, korvaa aiemmat Ylioppilastutkintolautakunnan määräykset *Sairauden, vamman tai puoltolauseen huomioon ottaminen ylioppilastutkinnossa* (26.8.2016), *Kuulovamman huomioon ottaminen ylioppilastutkinnossa* (16.12.2016), *Luku- ja kirjoitushäiriön huomioon ottaminen ylioppilastutkinnossa* (16.12.2016) ja *Vieraskieliset kokelaat - Ylioppilastutkintolautakunnan määräys rehtoreille ja opettajille* (26.8.2016). Päätöksiä, jotka vaikuttavat syksyn 2019 tutkintoon, tehdään näiden määräysten mukaan jo ennen määräyksen voimaantuloa.

Aiempien tutkintokertojen hyvitykset jäävät sellaisinaan voimaan, eikä niitä muuteta.

Aiempien määräysten mukaiset erityisjärjestelypäätökset säilyvät voimassa syksyn 2020 ylioppilastutkinto mukaan lukien.

Kokelaat, joilla on lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus, voivat hakea erityisjärjestelyä ja arvostelussa huomioon ottamista erillisellä muutoshakemuksella aiemmin toimittamansa *Luku- ja kirjoitushäiriön huomioon ottaminen ylioppilastutkinnossa* -hakemuksen perusteella.

Vieraskieliset kokelaat voivat hakea erityisjärjestelyä aiemmin toimittamansa selvityksen perusteella erillisellä muutoshakemuksella. Lisäaikaa myönnetään kokelaille, joiden vieraskielisyyden on katsottu aiheuttavan selviä vaikeuksia tai vakavia vaikeuksia ylioppilastutkinnon kokeessa suoriutumiseen.

Ääniaineistoiltaan rajoitettu koe järjestetään tämän määräyksen mukaisesti ensimmäistä kertaa 2020 syksyn tutkinnossa. Tätä edeltävissä tutkinnoissa sovelletaan aiempia määräyksiä kuullunymmärtämisen osakokeesta vapauttamisesta.

Ääniaineistoltaan rajoitettuun ja näkövammaisen apuvälineillä suoritettavaan kokeeseen ilmoittaudutaan tämän määräyksen mukaisesti ensimmäistä kertaa syksyn 2020 tutkinnossa. Tätä aiemmissa tutkinnoissa ilmoittautuminen tapahtuu nykykäytännön mukaan lukion materiaalitulauksen yhteydessä.